

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Վ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ԲԱՆԱՊԱՐԱԿԱՆ ԵՒ ԿՈՆԵՏԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ զուգուշ 100 :
Այս Լրագիրը ամեն երկուշաբթի օրերը կը հրատարակուի :
Պոչտին գուրս գացած Լրագիրներուն փոխադրին ծախքը ամենին քիչ :
Իր շտաբին համար զուր մը հրատարակել ու ջոքը դիտի վճարի տալին 40 փարաջ :
Երրորդից քիչ մանուշուց մը ձրի :
Դուրսէն եկած նամակներուն փոխադրին ծախքը դիտի վճարի :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՕԼԻՍ 10 ԱՊՐԻԼ

Բարձրագոյն փոխարքային խորհրդական (ստորադամ միւսգէշարը) մեծարգոյ Գուստ Է. ֆէնտին Ուլախու և Պուլտանու գործը, և ուստաց երկիրը իրեն գետապանական գործը՝ պատուաւոր կերպով կատարելով՝ անցեալ հինգշաբթի օրը (մարտ 30) մայրաքաղաքս եկած օրը ուղղակի մեծազոր տէրութեան բարձրագոյն դուռը երթալով՝ բարձրագոյն փոխարքային և արտաքին գործոց տեսուչ բարձրագոյն Լիւ փաշային և տէրութեան ուրիշ նախարարներուն և գործակալներուն հետ տեսուեցաւ. որ արժանաւոր յարգութեամբ ընդունեցին յիշեալ անուանական պաշտօնատէրը : Հաջորդ օրը, ապրիլ 1. Գուստ Է. ֆէնտին Զորադանի արքայական պալատը երթալով վեհափառ ինքնակալին ալ ներկայացաւ : Ինքնակալը զինքը սիրով ընդունեց. և ըրած ծառայութեան նշան գոհ ըլլալը իմացընելու համար՝ Գուստ Է. ֆէնտինին պաշտօնէն դուրս և իր անձինը յատուկ պատուով նշան շնորհեց : Այս մեծարարութիւն պաշտօնատէրը 1848 սեպտեմբեր 1ին (օգոստոս 20) Կոստանդնուպօլսէն դէպ ի Ուլախու կողմը ծամբայ ելեր էր, և Կոստանդնուպօլսի վերադարձը ներք եղաւ ապրիլ 11ին (մարտի 30ին) 1850. ուստի քաղաքէն դուրս մնալը տասն և ինը ամիս ու կէս բռնէր :

Կայսերական գիւնդին թարգմաններէն մեծարգոյ Կուրեմտին պէյ Է. ֆէնտին ուստաց կայսրէն արքային Ստանիսլաւսի երկրորդ կարգի անուանով ծանցուած պատուով նշանը առած ըլլալով՝ այս օրերս վեհափառ ինքնակալին հրաման ալ ընդունեց այն նշանը վեր կախելու :

Տրագիկոսի կուսակալ բարձրագոյն Բիւսդէմ փաշայն, և Կանեայի կուսակալ բարձրագոյն Իսմայիլ փաշայն՝ միւշիւրութեան պատիւը և աստիճանը առին. և շնորհակալութեան համար Զորադանի արքայական պալատը ներկայացան : Վ. Է. Կափառ կայսրը ասոնց սիրով ընդունեց. և ասոնց նոր գերագոյն պատուով յատկացեալ նշանը ինքնակալին առաջը իրենց շնորհակցեալ :

Սեփաթը տէրութեան երկրորդութեան Ժողովին (զերաթ մեշխիլին) անդամ մեծարգոյ Լիւ պէյը Ի. Բիւսդէմ անուանեցաւ :

Մէքէ բաղաբը տաճկաց ուխտատեղին նաւորութեան կարօտ քանի մը բաներ ունենալով՝ վեհափառ ինքնակալը այս նորոգութեանց գործը քաղաքական շինութեանց նախնին վերակացու մեծարգոյ Լիւ փաշայն Զալիմ Է. ֆէնտինին յանձնած էր. և այն ալ այս գործոյ կատարմանը համար ծամբայ ելելու պատրաստութեան վրայ էր : Վ. Է. Կափառ ինքնակալը այն ալ իմացաւ որ յիշեալ ուխտատեղէնին կանթեղները անանկ կերպով մը շինուած ու կախուած են որ գործածութեանը բաւական գործողութիւն կ'ըլլայ : Ուստի մեծարգոյ Լիւ փաշայն Զալիմ Է. ֆէնտինին կանցել տալով՝ նորոգութեան կարօտ բաները շուտով նորոգելու պատուէրը տալէն զատ այն ալ հրամայեց որ կանթեղները ինչ նիւթէ շինուած են և քանի հատ են նէ՛ երթալէն ետքը Կոստանդնուպօլսի ծանուցանէ որ նոյն

նիւթէն այնքան կանթեղ նորէն շինուի և հոն խորհուրդ և ինքն ալ գործածութիւնը դիւրացնելու վրայօք հարկ սեպած անօրէնութիւնը ընէ : Զիշեալ Է. ֆէնտին արքայական պատուէրները առնելէն ետքը մայրաքաղաքէ մեկնեցաւ յիշեալ գործոյ վերակացու թեմաքը երթալու :

Կարմիր ծովուն Ղիստէ պողոտի ըսուած նիւղուցին նաւարկութիւնը բնագէտ գիտար. ըլլալէն զատ այն տեղի ցամաքները գտնուող արաբացիներն ալ ծանապարհօրէն շատ տեսակ նիւղութիւն կը հասցունէին. որովհետեւ ըստ մեծի մասին գող են : Զիշեալ նիւղուցը չէ թէ միայն տաճիկ ուխտատեղաց Սէքէ երթալու ծամբուն վրայէ, այլ և Կափառսի վրայով շինարարանի կողմը գացողներն ալ նաւով անկէց պիտի անցնին. ուստի այն տեղին ապահովութիւնը ամէն կողմէն մեծազոր տէրութեան հարկաւոր հոգ տանելիք մէկ բանն է : Ուստի վեհափառ ինքնակալը վերստի յիշեալ Լիւ փաշայն Զալիմ Է. ֆէնտինին հրամայեց որ այն նիւղուցին անցքին գիտարուիլ ինչ կողմէն ըլլալը և ինչ կերպով վերնախընթաց տեղ աղէկ մը հասկնալէն ետքը ծանուցարար գրով մը Կոստանդնուպօլսի մեծազոր տէրութեան ատեանին իմացընէ, որպէս զի անոր վրայօք պէտք եղած անօրէնութիւնները ըլլան : Այն անգի երեւելի պաշտօնատարներուն ալ գիր գրուեցաւ որ այն աւազակ արաբացիները զսպելով ծանապարհօրէն հանգստութիւն և ապահովութեանը հոգ տարուի :

Կոստանդնուպօլսի Կուրեմտին անուն գաղղիներէն ըրաքիրը ըստ կուտայ որ քանի մը օրէ ի վեր սկըսեց և Վառնա քաղաքը քիչ-քիչ ցորեն գալ, և մօտերս աւելի շատ ցորեն գալու յոյս կայ : Կալուզ ցորենին վերջին անգամի ծախքն է՝ Վառնայի քիլէն 48 էն մինչեւ 52 զուգուշ. ըսել է՝ Րաւանօլու քիլէն 12 էն մինչեւ 13 զուգուշ :

Սեփաթը տէրութեան Կուրեմտին պէյը ըսուած շաքենաւը, որ Հալէպ երթալու որոշուած Սաւա և Լէհ փախտականները մինչեւ Իսթանուլուն տարած էր, ետ դառնալուն Իսթանուլուն վերադառնալի նաւու մը կը դարձնուի և կը ստիտի. և անանկ մինչեւ Կոստանդնուպօլսի հասնելով ուղղակի նաւարանը (Թէրասնէն) կ'երթայ որ պէտք եղած նորոգութիւնները ըլլան : Այս նորոգութիւններս լրացած ըլլալով յիշեալ շաքենաւը նորէն իր ծանապարհօրէնութիւնները ընելու սկըսաւ :

Սեփաթին մարտի 26ին (14ին) տեղեւոյ գաղղիական լրագիրներուն մէկուն հետեւեալ ըլլալը կը գրեն : Ստանբուլի Կուրեմտին անուն պիլի Կալիմ Կուրեմտին և Պ. Լիւսիւսի սօն, մարտի 21ին (9ին) Սեփաթի մօտերը քիչ-քիչ պիլի Կուրեմտին ըսուած հրուանդանը անցնելիքէն մէկ տաճիկ պիլի Կուրեմտին անուն մը կը տեսնէ, նաւապար Կիւրիլ Բաղաւաթի անուն, որ Քօլուզէն ձիթապատուղ և Թուզ բեւեցուցեր էր. և ծամբան փոթորիկի բռնուելով նաւուն մեծ գերանը կտորեր, և ինքն Եօթն նաւապարներով մակալի մօտեր ցամաքը ելել կ'ուզէր. բայց մակալին ալ ընկողմեւ վրայ էր : Ստանբուլը նաւապար այս տեսակով կարեկցութեան կը շարժի. փոխադր չի մտածեր որ ասոնք արտաքին առնելը իրեն ալ կրնար պատահիլ. խռովեցող պէտքով ծովէն նաւապարն ու նաւապարները կ'աղաթէ հետը կ'առնէ. և ողջ առողջ Սեփաթի կը բերէ կը ձգէ :

Սեփաթի ըրաքիրն Իսթանուլուն կը գրեն ապրիլ 4ին (մարտի 23). Տարին մը չափ կայ որ քանի մը հոյապիլի անկախաձառներ (ձէվախիլիլ) Սեփաթի տօ

նախաձառէն ետ գառնալիքէն կ'իւմիւրէին թուրք գողերու կը պատահին : որ ասոնց քոյր թէ տատիկ և թէ ծանապարհ անկանակալ զարդեր ինչ որ գտան նէ առին : Այն օրերը մէկ միւշակապ մը և անոր կինը սպաննուեցան Ինչիլի մէջ. և ասոնց արնէն ալ 10,000 զուգուշ չափ տատի գողցուեցաւ :

Այն ատենէն ի վեր Ինչիլի քաղաքական տեսուչը (միւսիւրը) միտքը դրած էր որ ասոնք ընդդէմ գտնէ : Քանի մը կերպ ծանցայ բռնել և չիտալուցէն ետքը կատարեց Ինչիլի բնակիչներէն Տէր Զատան անուն մէկուն մը վրայ հաստատեց. որ չիշեալ սպանութիւնը ըլլալէն ետքը քաղաքին անեղբայր եր եղբ, և ուր ըլլալն ալ չէր գիտցուիլ : Ետքը իմացալով որ կ'իւմիւրէին է, գիր գրեց անոր. տեղեկութիւն տալով թէ իր մօտիկ աղբալաններուն մէկը մեռած է, որուն Ժաւանդութիւնը իրեն կ'ընար. պէտք է որ Ինչիլի գալ և իրեն ինքն ժաւանդութիւնը առնէ : Տէր Զատան այն Ինչիլի սպանութիւնները ըլլալէն ետքը շատ ժամանակ անցած ըլլալով, որովհետեւ այնքան միջոց իր անունն ալ բնաւ բերան առնող չէր եղած՝ վստահութեամբ մը և բողբ գէնքերով սպառաւորեալ կ'ըլլէ Ինչիլի կառայ. շիտակ տեսուչին պարտքը կ'երթայ : Կատարուիչները և զինուորները ասոր բարի եկար ըսելով պատուելու պատճառանք իրենց սենեակը կը տանին. հոն կերպով մը գէնքերը վրայէն կ'առնեն. ձեռքերը ետին կը կապեն. և տեսուչին առաջը կը տանին : Տեսուչը Ինչիլի սպանութիւններուն և կ'իւմիւրէին թուրք գողութիւններուն վրայ կը հարցընէ : Տէր Զատան ամենեւին բան չի գիտցածի պէս պատասխան կուտայ : Ուստի տեսուչը ասիկայ հետք բաւական մարդ գնելով՝ կապած՝ կ'ընկալուի քաղաքին կը խրկէ : Հոն երեք օր բանար կենսութեան ետքը աղէկ կը հասկըցուի որ Ինչիլի մէջ սպաննուած միւշակապարէն և անոր կնիքին զատ՝ այս մարդս հինգ հաքի ալ սպաննէր է :

Հայապիլի անկախաձառներուն գողցուցած բաներուն վրայօք ալ կ'իւմիւրէին մէջ հատկացուեցաւ որ գողերը երկու հաքի են եղբ. անանկ մարդիկ որ մարդ չէր կրնար անոնց վրայ կատարել ընէլ : Այն կ'իւմիւրէին ելալ ֆիւրիլ տղան, և մէկայը զինուորական հաղարարութիւն (պին պաշիկ) մը աղայ : Սեփաթը յիշեալ գողութիւնը եղած տեղին մօտերը չեֆիլի մը ունի եղբ. այս երկու անըգամը այն գողութիւնը ընելէն ետքը հոն են գացեր : Ժամանակ մը ետքը մէկ ոսկի շղթայ մը և անկանակալ մահիկ (եարթայ) մը մէկուն մը քով գրաւ գնելով փոխ տատիկ առնել ուղեր են : Լիւ օրովհետեւ գողութիւնը եղած ժամանակէն գողցուած բաներուն ցուցակը քաղաքին անկախաձառներուն և ոսկերիչներուն տրուած էր, գրաւները ծանցուեցան որ ասոնցմէ են. և ասկէց մայր բռնելով գողերն ալ գտնուեցան :

Կախտու քաղաքի Խալիլ Խալիլ Թաղին բոլոր նախնիներէն մէկը կ'ընէ մը գողերի տղան որ աստիւլին կաթէ կտրած չէր, մէկ խաղաղութեամբ մը գողեր են. երբ որ մէկ պողոտի աղբիկ մը այս արդան պարտքներու համար դուրս հանած էր, պողոտիկ աղբիկը լալով կուգայ բանը կարտուած տղան մօրը կը պատմէ. բայց տղան անոնց տանողին վրայ յօք որոշակի անգիւրութիւն մը չի կրնար տուլ : Տեղուն մայրը մայրական գութն շարժեալ առջի բերանը թէպէտ լալ կը սկըսի. բայց խոշմութիւն

բանեցրնելով տղան գողցուիլը չի ձանձրնէր. չըլլայ որ գողցողները աւելի զգուշութիւն ընեն, և տղան դանիւր դժուար ըլլայ: (Որ մը երկուք կը համբերէ. մէկ դիէն ալ իր ձանձուորներուն և բարեկամներուն ձեռքը հրատարակել կուտայ որ ով որ դայեակ (սիւտանա) կ'ուզէ նէ՝ ինքը պատրաստ է անոր քով մտնելու: Տղան գողցողը սնուցանելու համար դայեակի մը կարօտ ըլլալով այս որ կը լսէ նէ քովը կանչել կուտայ և տղան ասոր կը յանձնէ, չի գիտնալով թէ տղան մայրն է: Կիւնը քիչ մը հոն կը կենայ. ետքը լաթերը երթալ բերելու պատճառանք տղան ալ հետը տուն տանիլ կ'ուզէ. բայց տղայն գողցողը թող չի տար: Տղան մայրը կ'երթայ բանը իւր ամուսնոյն կ'իմացնէ, այն ալ դրացիներէն քանի մը հոգի հետն առնելով կ'երթան. տղան առնելէն զատ տունը գտնուողներն ալ կը բռնեն ոստիկանութեմ (զապթիէի) ստեանի կը ներկայացնեն. և հոն քննութիւն ըլլալով բանը աղէկ մը ստուգելէն ետքը տղան իր ծնողացը կը տրուի. և գոյն ու անոր դուրսիցները իրենց արժանի գտնուած պատիժին կը կրեն:

— Պաշտատէն մարտի 12ին (փետրվար 28ին) գրուած և Կոստանդնուպոլսոյ Ժողովրդագրոյն եւ կամ գրեթէ կը ծանուցանեն որ, Պաշտատու և Կիւնէյմանիէի և ուրիշ քանի մը քաղաքներու մէջ մէկ շփոթութիւն մը, մէկ ապստամբութեան իրը լըրտմունք մը ելեր է: Եւ այն հետեւին Պաշտատու կուսակալ բարձրագոյնի Վստի փաշայն, և Իրաքի բանակին սպարապետ բարձրագոյնի Կամիթ փաշայն խռովութիւնը հանդարտեցրնելու համար հարկաւոր սեպուած միջոցները ձեռք առին: Եւ ասոնց արթուն գտնուելով ասանկ կարեւոր բանի մը կանուխ ձեռք դարձնելու մեծ օգուտ ըրաւ. ապրտամբները շուարեցոյց և սրտերնին վախ ձգեց. կը յուսացուի որ շատ ժամանակ չանցած կատարեալ խաղաղութիւնը վերստին կը տրիէ:

— Իզմիրու շարժը որ անցած շաբթու պատմեցինք, մինչև մարտի 29 չորեքշաբթի քէր է: Կուշակութիւն մը ելեր է որ նոյն օրը քաղաքը ամբողջ գետնին տակը պիտի ընկնի. օրն անցաւ քաղաքն ամբողջ կեցած է. և շարժը բոլորովին կարած չէ ալ նէ շատ մեղմացած է:

— Ժամանակ մը կայ որ Իզմիրու կողմերէն գողցուած ձայնը կտրեցաւ: Եւ նոր վրայ Կոստանդնուպոլսոյ շատնալով՝ կ'երեւի որ նոյն գողերն են որ այն տեղ շահելէն յոյսերնին կտրելով Կոստանդնուպոլսոյ եկան: Բայց մայրաքաղաքն ալ ընելու շահերնուն ձամբան գողցուեցաւ. որովհետեւ տեղւոյս ոստիկանութիւնը ամէն հարկաւոր միջոցները ի գործ դրած է այս չարագործները ձեռք ձգելու, որոց ձեռքէն հասարակութեան ինչքն ալ կենանքն ալ փտանքի մէջ էր: Եւ նոր պտուղն է որ թէ տաճկերէն և թէ գաղղիերէն լեզուաւ մայրաքաղաքն հրատարակուած լրագիրներուն վերջին թիւերուն մէջ գողութեան պատմութիւն չի կայ. և բերնով ալ բան մը լսուած չէ. որ անցած շաբթիները գրեթէ ամէն տեղ ասոնց վրայ կը գործուէր: Եւ յուսաւ ամենայնիւ զգուշութիւն միշտ աղէկ է. անգուշութիւնը հաւատարիմ մարդոց մէջէն անգամ գող երեւան կը հանէ:

— Հալէպէն մարտի 26ին (14ին) Ժողովրդագրոյն հետեւեալ հետաքրքրական դիպուածը կը պատմեն: Հալէպու շրջակայները թիւրք մէնի յեղ մը կը բնակի. որոց ցեղապետը Ուշուան պէյ անունն քանի մը տարի կայ որ մեռած է. և եղբայրը Ռէսուլ աղան որ իր ընտանեօքը Հալէպու մօտ մէկ գեղ մը կը բնակէր, ասկէց տատը տունը առաջ Իլդուրում և Ստամպուլ ձանապարհորդութիւն ընելէն ետքը Պէրուլթ, և անկէց Լըուսապէմ գացեր էր. բայց սոյքսն միջոցիս իրեն ողբ ըլլալուն նշան մը նամակ մը չէր իրկած իր աղջակներուն: Եւ արդէ մեկ մեղմեցան մը՝ Ռէսուլ աղան ես եմ ըսելով ասոր տունը եկաւ. իր ըսածը հաստատելու համար Հալէպու քաղաքայիններէն և գեղացիներէն ալ իրեն օգնական կրցաւ գտնել. բայց կատարեալ չի կրցաւ հաւտացնել. որովհետեւ Ռէսուլ աղային կինը կը պնդէր որ իմ այրս երկու աչքն ալ առողջ էր. քու աչքիդ մէկը չի կայ: Սուրբապետը պարագայ տեղը կ'աշխատէր հաւտացնելու թէ՛ ձանապարհորդութեանն աստիճանը աչքին մէկը սախտեցաւ: Եւ արդէ ալ սեւամորթ աղախին ելան իրենց աղըկներովը, որ մուրացկանէն ստակով և ընծայներով բռնուած ըլլալով կը վրայէին թէ բուն Ռէսուլ աղայն է այն մարդը, որ Լուսապէյի վաճառականի մը պարօք ունենալով այս աղախինները անոր քովը ձգեր է Հալէպ. և անկէց ետքը ասոնց իրենց հին տեղը միայն մէկ

անգամ մը տեսնելու գիշերով:

Եւ վէճիս վրայ իրեն բարձրագոյնի Օարիֆ Ռուստաֆա փաշայն կուսակալուէ պաշտօնիւ Հալէպ կը հասնի. որ Ռէսուլ աղան չէմ տեսած և հետը շատ անգամ տեսնուած է եղբր: Իստը ասոր առաջը կը հանեն, որ մարդը տեսնելուն պէս անմիջապէս կը վճռէ որ ասիկայ Ռէսուլ աղան չէ. Ռէսուլ աղային դէպ ի Ստամպուլ եկած ըլլալն ալ գիտնալով Ստամպուլ իւր գործակալին կը գրէ. որ Ռէսուլ աղայն կը գտնեն և Հալէպ կը ձամբէ: Բիշ մը առաջ Լըուսապէյի հիւպատոսներուն (քօնսօյներուն) մէկը մուրացկանին կուսակից ըլլալով (ինչ ձամբով ըլլալը յայտնի չէ, բայց խաբուած կ'երեւի), բարձրագոյնի փաշայն աղաչեց որ այս դատին ծայրը թող տայ. բայց փաշայն մտիկ չըրաւ: Եւ որ բուն Ռէսուլ աղայն Հալէպ եկաւ՝ բաղմամբիւ վրայներ թէ քաղաքին երեւելիներէն, թէ վաճառականներէն և թէ խանութպաններէն, ձանչցան և վրայէին իսկական Ռէսուլ աղայն այս ըլլալը. որովհետեւ մարդը շատ ճանչցող ունէր: Եւ քոյիշեալ աւտօրիտացի վաճառականն ալ ասիկայ ձանչցաւ, և վրայէց. ուստի Ռէսուլ աղայն իր տանը և ընտանեացը տէր եղաւ. և սուտ Ռէսուլը բանտը իրիւսեցաւ. և վրան քննութիւն ըլլալ սկսաւ:

ԵՐՏԵՐԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԱՂԱԻԱ: Ֆուանսըի տերութեան արդարութեան գործոց պաշտօնէն Պ. Ռուհէ, աղբային օրէնագրաց ժողովին առաջարկեց որ օրագիրներուն տերութեան դանձր գրաւական ձգած ստակը ելլէնայ. և թէ օրագիրներուն և թէ շաբաթը կամ ամիսը անգամ մը տպուած և հրատարակուած գրուածներուն տերութեան կիթը դարձնէ, և անոր համար յատկացեալ տուրքը առնուի, որ 1848ի փետրվար 24ին յեղափոխութենէն ետքը վերցած էր:

Օսթրալիոյ Դիքսթրիս ըսուած օրագիրը այս օրէնքին մասնաւոր պարտաւորութիւնը կը պատմէ: Ինչ շաբաթական, թէ ամիսընայ և թէ գրական ամէն տեսակ լրագիրներուն և գրուածներուն կիթը դիւնը ըլլայ մէկ թերթին 4 անգամ. իսկ տերութեան դանձր գրաւական ձգուելու ստակը փարիզու և Մարսիլայի և Լիօնի մօտ գաւառներէն շաբաթը երկու անգամէն ելլել ելող լրագիրներունը ըլլայ 50,000 ֆուանք. և շաբաթը երկու անգամ ելողներունը 40,000 ֆուանք: Շաբաթը անգամ մը ելողներուն ալ 20,000 ֆուանք: Ֆուանսայի ուրիշ կողմերը թէ որ լրագիր տպուած քաղաքը 50,000 հոգիէն աւելի բնակիչ ունի նէ, գրաւական ստակը 20,000 ֆուանք ըլլայ. և սակաւ եղածներունը 12,000 ֆուանք: Փարիզու մէջ տպուած ամէն օր ելող օրագիրներուն գրաւը 100,000 ֆուանքի կտրուելէն ուրիշ լրագիրներ կ'իմացունեն:

— Վաճառականաց պիտանի տեղեկութիւն: Ֆուանսայի Միւլհաուզ քաղաքը շատ տարիէ ի վեր այս տարուան չափ առուտուր եղած չէր: Եւ մէնէն աւելի ուղղաւորները և դիւրաւ ծախուածները՝ տրպետը կտանները (պատմաներն) են: Բայց բուն կը տաւներուն և ներկերուն գնոյն նայելով, մասնաւոր տարոնին (քէք պոյսիյն), որ այս օրերս շատ սղած է, տակաւին տպուած կտանները աճան կը ծախուին:

Եւ յուրս Ֆուանսըի օրագիր մը կուտայ: Կարելի է Պոլսոյ վաճառականները ասկէց այն հասկնան որ Միւլհաուզը բանուորներուն և վարպետներուն միայք տպած կտաններուն գինը սղեցընէ է: Չեռագործներու (մանիֆաթուալի) համար ինկիլիզի Մանէստը քաղաքը ինչ է նէ՝ տպած կտաններուն համար ալ Ֆուանսայի Միւլհաուզ քաղաքը նոյն է:

— Պետութեան խորհրդարանը՝ մէկ նոր օրէնք մը առաջարկեց շաբաթներուն տուրքը քիչ ցունելու համար: Եւ քանի որ շաբաթը 100 քիլոգրամի 45 ֆրանք (80 հօսիային 194 1/2) տուրք կ'առնէին, այս նոր օրէնքը կ'առաջարկէ որ այս տուրքը 25 ֆրանքի (108 զուրուշի) ինքնայ. այն ալ մէկէն ի մէկ չէ, առաջիկայ յուլիս մէկէն հաշուելով տարին հինգական ֆուանք ինքնեցնելով մինչև չորս տարի: Եւ ըլլայ Ֆուանսըի Լիդիլեան կղզիներէն եկած եղբայնաշաքարներուն համար ալ, ուրիշ կողմէն եկած շաքարներուն ալ՝ որ գործի շաքար (սիւքը) է թուանմէ: Եւ 100 քիլոգրամի 20 ֆուանք տուրք կուտան, հինգը ինկիլիզ 15 ֆուանք պիտի վճարեն: Սուրճերուն և խաւովներուն տուրք

քիչ ալ նմանապէս պիտի ինքնայ: Գերիները առաջ ընելով շաքարի եղեգ տնկելը Ֆուանսըի Լիդիլեան կղզիներուն և ուրիշ գաղթականներուն մէջ, և անոնցմէ բերք առնելը դժուար եղաւ. և նոր համար գաղթականներէն եկած շաքարը սղեց և առուտուրի մէջ բանձարի շաքարին հաւասարիլը անհնար եղաւ: Եւ քանի որ շաքարը աճան մնալով գաղթականներուն բերքը չմտնուիր, որով գաղթականները բոլորովին կը փրչին, թէ որ կառավարութիւնը ասոնց գինը աճընցնելուն հոգւտանի. և ասիկայ իր կողմէն վճարելու տուրքերնին պակսեցնելով կըլլայ:

Ֆուանսըի Լիդիլեան կղզիներէն Կուստալուաւ կղզիին կառավարը Պ. Սիէու, ծովային զօրութեան տեսուչ նախարարին յունվար 24ին գիր մը գրեց էր, որով կիմացընէր որ 1850ին բերքը 1849ին բերքէն աւելի ըլլալու յոյս չկայ. բայց կերելի որ 1851ինը ասոնց երկուքէն ալ աղէկ կըլլայ: Եւ ասիկայ հասկցեր է Պ. Սիէու, 20էն աւելի շաքար գործանալներու բնակարաններ պըտը տնկել: Տեսեր է որ ասոնց այս մշակութեանն ձեռք դարձնել են կամ ընկեր ըլլալով, կամ իրարու համար վարձքով աշխատելով. և գործով հասկըցեր են որ՝ սեւամորթ գերիներուն աշխատելու հարպին հետեւիլ հարկ է մասնաւոր գաղթականներ հաստատելով, որով բանուորը իր գործոցը մէջ աւելի ազատ կըլլայ. և աւելի շատ փաստակ ընելու յոյս կ'առնայ: Ռուսի այս մշակներս թէ ընկերութեամբ, թէ դատ դատ, թէ իրենց ընտանեացը հետ, եւ թէ երեք չորս հոգի մէկ ըլլալով, մէկէն մինչև չորս էջքաւ տեղ բըռնած են այն գաղթիքով, որ բերքին կէտը՝ ծախքը կըլլէն ետքը՝ գետնին տիրոջ, և կէտը բանուորներուն ըլլայ: Եւ ասանկ բըռնելէն ետքը շատ ջանքով կաշխատին: Եւ կըլլայ հասկնում կըսէ. որ գաղթական նութիւնը աղէկ յաջողուան ձամբան մասն է. և ասոնց միանալէն բըռնու օգտին ամենուն ալ խելքը հասած ըլլալով՝ բանին առաջ երթալուն կատարելու երաշխաւորութիւն է:

— Լիդիլեան արեւմտեան ծովերը պըտըտող նաւախուսներն եկած վերջին լուրերը աղէկ են. կիմացընեն որ՝ սեւ գերիներուն առուտուրը օր օրէ քիչնալու զայն է: Բայց Լիդիլեան հասարակաց խորհրդարանին մէջ Պ. Հուգ՝ ասոր հակառակը կը վրայէ. ճշմարիտը յայտնի չէ. որովհետեւ այս իրարու հակառակ երկու տեղեկութիւններս ալ որ մէկը ելլէնալը և մէկը քիչնալը կիմացընէ, պաշտօնական կերպով առնուած լուրեր են: Պաշտօնական լուրերուն մէջ ասանկ անստուգութիւն ըլլայ նէ՝ հասարակ լուրերուն համար ինչ կարծեմք:

ԱՆԳԱԻԱ: Տերութեան խորհրդարանին մէջ Իւլանտայի գործերուն համար խօսք ըլլալով, ուրուն մէջ աղքատ և իր վիճակէն դժգոհ մարդիկ շատ ըլլալով խռովութիւնը պակաս չէ, կը յուսաւ հատին: Եւ կամ ասորուտ կը ձարենք կամ կը մեռնինք կ'աղաղակը ըսելով ձեռքերնին գէնը կ'առնեն, որոշեցին որ կղզւոյն ընդհանուր կուսակալութեան փոխարէն անուան վերցընեն. որով գրեթէ Իւլանտա ինքը զինքը անկախ պէս կը սեպէր: Եւ նոր կը կարծեն թէ Իւլանտայի անհանգարտութեան պատճառը այս անկախութեան նշան մը ունենան է, այս լուրս առնելով և յուսալով որ ասկէց ետքը մէկ մըն ալ առաջիւ խառնակութիւնները և շփոթութիւնները չըլլար, շատ ուրախացան: Բայց հիմալուց միւս կողմէն դժգոհութիւն նշաններ երեւիլ սկսած են. և Ժողովեան կրաւոր (աբիլ) ըսուած ժողովը սկսաւ յայտնադէպ այս բանին դէմ խօսիլ. կ'երեւի ալ որ այս հակառակութեան մէջ միմեկ պիտի չի մնայ: Եւ ինչ մասն ծեմք նէ՝ կ'ըսէ ինկիլիզի Դալի օրագրին Իւլանտայի Տըպլին քաղաքէն գրող թղթակիցը, այս հակառակութիւնը բան մը ըսել չէ. և շուտով կը յաղթուի և կը խախտի:

— Սեֆեհարն անուն ճարտար արուեստագործ մը՝ երեք տարիէ ի վեր կ'աշխատի Ինկիլթեռաւ յէն Իւլանտա անցնելու մէկ կամուրջ մը շինել նոր կերպով մը: Տեղւոյն հեռաւորութիւնը հասկըցնելու համար սա ըսենք որ՝ Ինկիլթեռաւյէն Իւլանտա մէկ շաքարաւ մը երկու ժամը երթայ նէ՝ շուտ գացած կը սեպուի: Եւ ձամբաս մէջ մեծ խողովակ (օրուս) մըն է երկաթաշէն, մեծ շոգեկաւք երթալու համար երկաթի ձամբայ ալ կայ: Եւ ինկիլթեռաւ կամուրջը փետրվար 26ին լըմնցեր է տեղը հաստատուելու է. և շոգեշաքի կառքի մը ետեւ երեք կաւք կապելով, և ամէն ալ

գաց դրօշակը վրան տընկելով, Պ. Սէֆէնյանը և ուրիշ շատ մը ճարտարարուեստ մարդիկ մէջը կը մտնէին. առտու մը կէս գիշերէն վեց ու կէս ժամ ետքը ճամբայ կ'երէին ինկիլթէնուայի կողմէն. կէս ճամբան քիչ մը կեցան և նորէն ճամբայ ելան. ծայրը հասան և ետ դարձան: Այս ճանապարհորդութիւնը երթան ու դառնալը մէկէն 10 րոպէքէց: Ետքը 300 Դօն ծանրութեամբ բեռնով կառք մը խրկեցին Սալանայ, և ուրիշ փորձեր ալ ընելու սկսան, խորովակեայ կամուրջին ամրութիւնը հասկնալու համար: Այս կամուրջէն հասարակութիւնը անցնելու դառնալու հրամանը կը կարծեն թէ մարտի 15ին կը տրուի: Ետեւ կամուրջ շինելուն գաղափարը՝ Օնտուայի իշխման գետին տակէն շինուած կամուրջէն առնուած լըլլալը յայտնի է. անկիւն քարուկիր, լասիկայ ամբողջ երկաթ:

— Սոտ ժամանակներս Նէյթլի կամը և կոմսուհին, (Պ) ռաւանդի արտաքսեալ թագաւորը՝ Ուիլիամը՝ այս անուան առած է իւր և իր տանը վըրայ), ինկիլթի թագուհւոյն հետ յաճախ կը տեսնուին. ասանք թագուհւոյն պալատը, կամ թագուհին ասանք բնակարանը երթալով: Պաւանայի քառասունամեայ ժենիւսը լրագրէն առնելով Պաւանք ֆուրի օրագիրը կ'ըսէ թէ Ուիլիամը և Պաւանք լրագրէն միմեկին ամէն ժամանակէն աւելի հիմա ալեկ ըլլալը՝ Օնտուայէն եկած մասնաւոր նամակները կը ծանուցանեն: Փետրուարի յետագիտութեան ժամանակէն ի վեր վրան տեսնուած տխրութիւնը և մամուռները հիմա բոլորովին վերցած է. չէն և ուրախ դէմք կը ցըցունեն: Փարիզու Բաբի օրագիրըն ալ որ շատիկէ յարգ ունեցող օրագիրներուն մէկն է, հետեւեալ լուրը կը գրէ: «Քանի մը օր կայ որ մեր բարեկամներուն մէկը Սիր Ոսկերի իշխէն նամակ մը առաւ, որուն մէջ սա հատուածը գրած էր. բնաւ չեմ տարակուսիր քեզի իմա յընկու թէ Պաւանայի հիմակուան վիճակին վըրայօք ինչ կը խորհիմ: Պաւանա մէկ ճոնապարհորդի կառք մըն է, որ իրենց պատիւը ճանչցող մարդիկներով լեցան երթալն իրեն ճամբան աւազակներ վրան եկեր կայնեցուցեր են. և հիմա վրն ուրի կը սպասէ:

— Ինկիլթի ծովային Բոսթ օրագիրը կը պատմէ որ մէկ մարդ մը, որ ինկիլթէնուայէն ծովային ճանապարհորդութիւն ընող անկախ նաւու մը հետ գուրս ելած, և մօտ օրերս Վերիկայի Սաղաթըն քաղաքէն ետ դարձած ինկիլթէնուա եկած էր, նոյն օրագրին պատմեր է որ, Սաղաթըն նստող ինկիլթի զին հիւպատոսէն լսեր է թէ ինկիլթի քանի մը նաւեր հիւսիսային Վերիկայի իրենս Ռեթման կղզին գացած ատենը Սիր Ռօնս Պաւանքին հաշակաւոր նաւապետը հոն մնացեր է, և չորս տարիէ ի վեր անկէց դուրս չէ կրցեր ելլել: Այս նաւերս հոն գացած ատենը օդը աղէկ և կախուղցած ըլլալով՝ կարողացեր են սառայցներէն անցնել ներս մտնել և Սիր Ռօնս Պաւանքինը նաւերովը արձակ ծովը հասնել աղաւաղ: Նիկայ պատմող ճանապարհորդը պատմութեանը մէջ չափազանցութեան ոճ մը չի խառնելէն կ'երեւէ որ անկեղծութեամբ շիտակ կը խօսի: Բայց թէ որ ստացէ է նէ՝ ինչպէս եղեր է որ Սիր Ռեթման Ռօս, որ տերութե կողմէն յատկապէս Պաւանքինը փնտրուելու գնաց, և մինչեւ իրենս Ռեթմանի ջուրերն ալ հասաւ, բնաւ լուր մը չառած ինկիլթէնուա ետ դարձաւ:

Այս Սիր Ռօնս Պաւանքին վրայօք ինկիլթի ծովային կառավարութեան ատենակին կողմէն՝ գեղտեմբեր 30ին (1849)՝ Բալթիֆօնիայէն խրկուած մէկ նամակի մը համառօտութիւն հրատարակեր է. որուն մէջ գրուած է եղեր թէ, Սան Պաւան չէսքօ (Բալթիֆօնիայի ծովեկեղեցի քաղաք մը) հասնող նաւուն մէջ մէկ ճանապարհորդ մը կար. որ ուղղակի Քալիֆօնիայէն կուգար. և անիկայ տուած գեց որ Սիր Ռօնս Պաւանքինը և բոլոր ընկերները ծովային փանդներէն աղատուած ողջ աւաղջ են, և հիւսիսային արեւմտեան անցքէն եկան: Այս նամակս գրողը՝ ի ինքուրեւ երեւելի վաճառականի մը որպէս է եղեր. և չքսեր եղեր թէ Պաւանքինը տեսնող կայ. ուստի տակաւին այս մարդու և ընկերներուն ինչ ըլլալը ստուգել չէ գիտցը ված:

Մարտի 20ին հրատարակուած թերթին մէջ սոցալական բիւրոսի պատուական լրագիրը, որ տաճկական լրագրի վրայէ և ձերբիկ հապախ լրագրող թարգմանութիւնն է, կ'ըսէ թէ, Ռօնս Պաւանքինը և ընկերներուն համար Վնգլիոյ տերութիւնը և աղբը մեծ հոգով ուր ըլլալին իմանալ կ'ուզեն. բայց տակաւին ստացւ լուր մը առած չըլլալովն այս օրերս Վերիկայի միացեալ

նահանգաց ժողովուրդէն հարուստ մարդ մը՝ որ ամենեւին յիշեալ ճանապարհորդներուն հետ աղբականութիւն կամ ծանոթութիւն չունէր, մարդասիրական ոգիէ շարժեալ 1500 Դօն ըստակ խարձելով երկու նաւ պատրաստեց. և մէջն ալ գիտնական մարդիկ գնելով ճամբայ հանեց դէպ ի հիւսիսային կողմը զանազ փնտրուելու համար: Սիր Կալիֆօնի լրագրին առած այս լուրէն կ'երեւի որ Պաւանքինու գիտ օրագրոյն ժողոված լուրերը հաստատութիւն գտած չեն:

Պաւանքին տերութիւնն ալ 1785ին Սաբիթուր նաւապետը նոր երկիրներ գտնելու խրկեր էր և բերելէն և հիւսիսային Ուիլիամս: 1788էն ետքը լուր մը չառնելով քանի մի անգամ նաւեր խրուկուեցան փնտրուելու. և ուր և ինչ ըլլալը չիմացուեցաւ մինչեւ 1827, որ Տիւն անուն ինկիլթի նաւապետը ստոր նաւուն կոտորվալը տեսաւ Սալիֆօնի կղզին ծովեկեղեցի. և տեղեկութիւններ առնելով իմացուեցաւ որ նաւը հոն ցամաքը զարկեր, և մէջն մարդիկները ամէնն ալ խեղդուեր են: Այս երեւելի ճանապարհորդը փնտրուելու գացողները թէպէտ նպատակներուն չի հասան, բայց պոլոտած տեղերուն վրայ շատ աշխարհագրական և բնական պիտանի տեղեկութիւններ տուին: Ասոր պէս՝ Պաւանքինը չի գտնուի ալ նէ՝ փնտրուելու գացողները այլ և այլ բաներու վրայ աղէկ տեղեկութիւններ կը հրատարակեն. մէջն ալ քանի որ ձեռքերնիս անցնի նէ՝ լրագրոյս բանասիրականութիւնը միջոցաւ այն տեղեկութիւնները մեր ընթերցողաց կը հաղորդեմ:

— Ինկիլթէնուայի Տուլք քաղաքէն Պաւանայի Քալիֆօնի քաղաքը, որ դէմագէմ են, մէկ երեք տարեկան հեռագրութեան գործիք մը պիտի շինուի. որ ծովուն տակէն պիտի անցնի. և ասով խիստ քիչ ժամանակի մէջ ինկիլթէնուայի լուրը Պաւանա կը հասնի: Այս գործիքս մօտերս կը լըմնայ: Երեք տարեկան մեքենայներուն և գործիքներուն համար Տուլք քաղաքը շինուելու աշխարհալը և հարկաւոր եղած սենեակները արդէն լըմնցած են: Երկաթ թերթերուն շինուիլն ալ առաջ կ'երթայ. և թէ որ այսպէս երթայ նէ՝ ամայս մէջ մեքենայիս գործածութիւնը կը սկսի:

ԱՄՍԴԻՄԱ: Կառավարութիւնը Մաճառիստանի քաղաքական և զինուորական հին բաժանումը փոխեց. և հիմա բոլոր Մաճառիստան հինգ զինուորական գաւառ բաժնուեցաւ. որոց մայրաքաղաքներն են Լօտիսպուրի, ըստ մաճառաց Սուբրօնի. Իրէզպուրի, ըստ մաճառաց Բօզօնի. Քաշա կամ Քաշօվի, ըստ մաճառաց Քաշա. Պուտա կամ Օթէն և Իէշդ, երկուքը մօտաւորութեանը համար մէկ քաղաք սեպելով. և Կոստանտայն: Երեւալ ամէն մէկ մայրաքաղաքները քաղաքական կառավարութեան համար գլխաւոր իշխանաւոր մը և քանի մը պաշտօնատէրեր պիտի խրկուի:

— Յելու մառէշալ Հայնալ զօրապետը մէկ կարգադրութիւն մը հրատարակած էր. որով կը հրամայէր որ, աղբային պահապան գործերէն ով որ 1849 յունվար 5ին, որ Վիկտորիայի իշխանին պաշտօնի մօտ օրն էր, գէնքերը ձգէյ նէ, անմեք ամէնն ալ պարտական են զինուոր գրուելու: Այս հրամանիս երբոր կայսրը տեղեկացաւ, իր բարձր հրամանաւր ամէնուն ընհանուր թողութիւն տալով ասիկայ ոչնչացուց: Այն զօրապետը Մաճառիստան գնաւուղ հրէից աղբին վրայ 2,250,000 ֆլորին տուգանք ձգեց (որ կ'ընէ 45,000 քէսէ ըստակ). որ բոլոր աղբէն ժողովելով պիտի տրուէր: Հրէայնէրը կայսեր աղբերապահի տունն որ այս ստակը չէն կրնար վճարել. և որովհետեւ այս տուգանքը անոր համար էր որ հրէայնէրն ալ մաճառներուն ապստամբութեանը մասնակից և հաղորդ գտնուած էին, աղբերապահին (մէջ այն ալ յայտնած էր որ՝ աղբին մէջ այս յանցանքիս տէր չեղող շատ մարդիկ գտնուելուն համար՝ անոնք ալ այս տուգանքին վճարմանը հաղորդ ընելը անիրաւութիւն կ'ըլլայ: Կայսրը հրովարտակ հանեց այս աղբերապարոյս վրայ, ով որ կրնայ հաստատուն փաստերով զինքը արդարացիւնը որ ոչ ուղղակի և ոչ անուղղակի մաճառներուն ապստամբութեանը հաղորդ գտնուած չէ, այս տուգանքն ազատ ըլլայ: Այս երկու հրովարտակս ալ, որով Հայնալ զօրապետին ըրած կարգադրութիւններուն վրայօք փոփոխութիւններ կ'ըլլար, նոյն իսկ Հայնալ զօրապետը հասարակութեան իմացուց մարտի 12ին (փետրվար 28):

— Եւրոպայի և Սառմենիայի տերութիւններ

ըր ասկէց քիչ մը առաջ վաճառականութեան վրա յօր մէկ բարեկամական դաշնակցութիւն մը ընելու խօսք բացած էին: Այն պայմանները մօտերս կը հաստատուին. և ասկէց քիչ ժամանակ առաջ իրարու հետ պատերազմող թշնամի տերութիւնները իրարու դաշնակից բարեկամ կ'ըլլան:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ: Հաննովերի կառավարութիւնը գերմանական դաշնագրութեան ընդհանուր ժողովքը Լրֆուրդ քաղաքը ըլլալու որոշուելուն վըրայ նեղանալով՝ սա ծանուցման գիրս հաներ է: «1850 Փետրվար 13ին՝ մատակարարութեան խորհրդարանին որոշմանը հետեւութեամբ՝ կառավարութիւնը 1849 մայիսի 26ին առած դաշնակցութեան խօսքը բոլորովին վերցածի և ջնջուածի պէս կը բռնէ. և այս դաշնակցութեան անդամներուն հետ ունեցած յարաբերութիւնը՝ գերմանական դաշնակցութեան սահմանադրական կանոններուն հաստատած յարաբերութիւններուն սահմանին տակ կը խօսի:

Եւրոպայի Բրուսիայի կառավարութիւնը մարտի 13ին մէկ շրջաբերական մը հանեց, և բոլոր օտար տերութեանց քով իր կողմէն դեսպան քուր նուիրներուն խրկելէն զատ Հաննովերի կառավարութեան կողմէն Վեպին գնաւուղ դեսպանին ալ տուաւ. որուն մէջ ուրիշ խօսքերէն զատ յատուկ նշանակելու արժանի սա խօսքը կայ. «Այս բանիս մէջ Հաննովերի կառավարութեան բռնած ճամբուն համար վեհապառ թագաւորիս հրամանաւր Բրուսիայի տերութեան կողմէն Հաննովեր գացող դեսպանին հրաման խրկելի որ մինչեւ վերջին ուրջումը ըլլայ նէ իրեն պաշտօնը ձգէ, և շուտով Վեպին գաւնայ: Եւ այս պաշտօնատէրը՝ իրեն առած աղբարարութեանը համեմատ Բրուսիայի կառավարութեան այս որոշումը բերնով Հաննովերի գիւնակին հասկըցնելէն ետքը հիմայ Վեպին եւ կամ է »:

Այս ալ Բրուսիայի տերութեան հիմակուան գտնուած վիճակին մէկ առանձին մասն է: Սի և նոյն ժամանակի մէջ Բրուսիայի տերութիւնը եւրոպական կառավարութեան դէմ կ'ուր ունեցածի պէս է: Տանիմաքայի դէմ՝ Շլէզվիկ-Հոլշթայն գըբտութեանց գործոյն համար. Օւլիցերի դէմ՝ Նիշտադէլի գըբտութիւնը նորէն ձեռք ձգելու համար. և Հաննովերի դէմ՝ գերմանական դաշնագրութեանց Լրֆուրդի ընդհանուր ժողովքը ընդունել տալու համար: Տանիմաքայի կառույն մէջ բոլոր Գերմանիա Բրուսիայի հետ ըլլալու է: Օւլիցերի կ'ուր առանձին Բրուսիայի տերութե վերաբերեալ բան մըն է: Հաննովերի կառույն մէջ գերմանական դաշնակցութեան զօրաւոր տերութիւններէն մէկ քանին, ինչպէս են Վսգրիա և Վալիէրա և Վիւրդէմպերի, Հաննովերի հետն են. կարելի է որ Հաննովեր իրեն ուրիշ կըռնակներ ալ ունենայ:

Լրֆուրդի ընդհանուր ժողովքին վրայ Պրէմէն աղաւ քաղաքին մէջն ալ երկպառակութիւն կայ: Քաղաքացւոյ ժողովքին մէջ երկու հակառակ կարծիք ելաւ. մէկ կողմն էին 101 հոգի. և միւս կողմը մը 111 հոգի. և ասանկ ժողովքներուն համար աւմէն տեղ հաստատուն բռնուած ընդհանուր կանոնին համեմատ շատուոր կողմին ըրած որոշումը բռնուեցաւ, որ էր այս.

«Քաղաքացւոյ ժողովը կը ճանաչէ որ՝ անցեալ տարուան օգոստոս 29ին և 30ին եղած որոշումներուն հետեւութիւնը կը պահանջէր որ Լրֆուրդը ժողովքը խրկուելու պատգամաւորներ ընտրելու հարկաւոր եղած միջոցները հոգացուէր, թէ որ 1849ին մայիսի 26ին եղած դաշնակցութիւնը ամէն տեղ մի և նոյն վիճակի մէջ մնար: Սակայն այս ծանր խնդրոյս վրայ չի կրնար վճիռ տալ, և ընտրութեան ձեռնամուր ըլլալ, բայց եթէ երբ որ 1849ին մայիս 26ին դաշնակցութեանը հիմակուան վիճակին վերաբերեալ բոլոր գրուածները, և մասնաւորապէս Հաննովերի կառավարութեան ետ քաշուելուն վերաբերեալները ձեռք ձգել և քննելէն ետքը. որովհետեւ հրատարակուած ծանուցական և դատաստանական գրուածներուն նախելով չի կրնար կասկած չընել և չի վախալ, չըլլայ որ Հաննովերի տերութեան բացարձակ կերպով այս բանէս ետ քաշուելէն ետքը մեր պըղտիկ պետութեանը օգտին ծանր վնաս մը հասնի: Ուստի ձեռնկոյտը կը հրաւիրէ որ որքան հնար է նէ քիչ ատենուան մէջ վերջիլէալ գրութիւնները իրեն հաղորդէ »:

Այս որոշումը յայտնի կը ցըցնէր որ՝ ասանք ալ Հաննովերի հետ մէկ ըլլալու միտում մը ունին,

Թէ որ այն կառավարութեան որոշմանը մէջ յայտ
նի անիրաւութիւն չի տեսնեն նե :

Օճերակոյտը յաջորդ օրը (մարտի 15ին) իմաց
տուաւ քաղաքացւոյ ժողովքին որ նորէն ժողով
վին, և Լրֆուրդի ժողովքը խրկուելու պատգա
մաւոր ընտրեն : Եւ այն ալ իմացուց որ Թէ որ ա
նոնք չընտրեն նե, ծերակոյտը ինքնին այս ընտրու
թիւնը ընելու պիտի ստիպուի : Սարտի 16ին քա
ղաքացւոյ ժողովքը ծերակոյտին յուզած նոր ընտ
րութիւնը չուղեց : 103 մարդու դէմ 110 հոգի
վճռեցին որ իրենք Լրֆուրդ խրկուելու մարդ չեն
ընտրեն : Եւ ծերակոյտին ընտրութեանը դէմ ալ
բողոք կ'ընեն, քանի որ պէտք եղած թուղթերը
չեն տեսած : Բայց ժողովքն մէջէն աշխարհեան
ները յայտնեցին որ ծերակոյտին կուսակից են :
Օճերակոյտը և քաղաքացիներուն ժողովքէն ասոր
կուսակից եղողները մարտի 18ին ժողովուեցան,
պատգամաւոր ընտրելու հրաւիրուած 60 հոգիէն
միայն 53 հոգի եկան : Եւ ասոնցմէ 49 հոգին միա
բանելով Պ. Վէլքեման վաճառականը ընտրեցին
որ Պրէմայի հասարակութեան կողմէն գերմանա
կան դաշնակցութեան Լրֆուրդի ընդհանուր ժո
ղովքը պատգամաւոր երթայ :

— Սարտի 17ին տէրութեան մէջ անցած տարի
մայիսին հասարակաց տանիքներուն կողմէն ելած
խռովութեան գլուխ եղողները ոմանք բռնուեցան
և ոմանք փախան ալ նե՝ խռովութիւնը կատարեալ
հանգարտած չըլլալով, մէկ կողմէն Լաւրիայի դօրը
և մէկ դիւն Բրուսիայի դօրը սահմանադրութիւնները
կը պահէին որ տպագրութիւն մը ելէ նե դիւ
րաւ դադեն : Վերմանիայի ուրիշ երկիրները աս
բանելու ժամանակ չի տան : Հիմա այն վտանգը
վերցուած կ'երեւի : որովհետեւ Լաւրիայի իր դօր
քը սահմանադրութիւններէն ետ կը քաշէ :

Վերջիշեալ արտամքութեանը գլուխ եղող
ներէն ինն հոգի, որ ամենն ալ զինուորական կադ
գի սրաշտանատէրներ էին : ոմանք իրօք սրաշտան
մէջ, և ոմանք սրահատի դօրաց (ուտիֆնորեն) մէջ,
զինուորական գերագոյն ատենակէն վճռով
մեղադրուած դատաւարութեան էին : Հիմա որ արա
տամքութիւնը խախտած կ'երեւի, ասոնց մահ
ուան վճիռն ալ փոխուեցաւ : նոր վճիռ եղաւ որ
մահապարտ դատաւաններուն ամէն մէկը քսանա
կան տարի բանտարկեալ մնայ :

ԻՏԱԼԻԱ. Ռատեցքի մատչեալը հրաման հա
նեց որ, զինուորական հագուստները և պիտոյքը
հոգալ յանձն առնող ընկերութիւնը Վէրօնայէն
Վէնէտիկ ելէ : Լրիկայ Վէնէտիկի առուստուրին
չատ շահաւոր է :

Սան Ղէօրճիօ կղզին Վէնէտիկի ազատ նաւա
հանգիստ ըրին : բայց տեսան որ նաւերը հոն հան
գիստ պիտի չի կրնան ընել : Ուստի հասարակաց
չինուածոց և երկաթ ճամբաներու տեսուչ Պ.
Նէկուէլի առաջարկեց և Ռատեցքի մատչեալէն
և Սոնթեքսթօրի կամ զօրապետէն հաւանու
թիւն առաւ որ Սանդալուչիո կղզին ազատ նա
ւահանգիստ ըլլայ : որովհետեւ Վէնէտիկու երկաթ
ճամբուն ծայրն ալ մինչեւ հոն կը հասնի : Եւ որ
ըլլայ՝ Վէնէտիկի վաճառականութիւնը բոլոր Լա
րագայու վաճառականութեան գերազանց ըլլալու
ճամբայ կը բացուի :

ՏԱՆԻՄԱՌԻԱ. Եւ տէրութիւնը Բրուսիայի
հետ ըրած զինագաղաւթը երկրիցներու համար
հետեւեալ պայմանները կ'առաջարկէ : 1. Շէշ
վիկ-Շօլքայի դօրը կամ բոլորովին վերնայ, կամ
քիչնայ, երկու երեք հազար հոգի մնայ : 2. Վա
ւաւական ժողովը յրաւի : 3. Բնութեան հա
մար գրուած կերպը վերնայ և նոր կերպ մը հաս
տատուի : 4. Ռէնտապուրի քաղաքը կամ Տանի
մառքայի կամ Շուէտ զօրքեր բռնեն :

Սինչեւ որ յիշեալ դքսութիւնները կատարե
լապէս Տանիմառքայի հետ միանալուն երաշխաւո
րութիւն չըլլալի նե՝ Տանիմառքայի կառավարու
թիւնը կատարեալ հաշտութեան վրայ խօսելու
յանձնառու չըլլար : Եւ այս միութիւնը սա կեր
պով պիտի ընէ : Եւ տէրութեան դաւառներուն զատ
սահմանադրական կանոններ պիտի տայ : որով ա
ռանձին եկամուտ և առանձին մատակարարութե
ան տեսնի պիտի ունենան : Շէշվիկու դօրը Տանի
մառքայի դօրը, և Շօլքայից գերմանական դաշ
նագրութեան դօրը պիտի սեպուին : Յիշեալ եր
կու դքսութիւնները իրարմէ կախում պիտի չու
նեն : Տանիմառքայի թագաւորական արժուոյն
յաջորդութեան օրէնքը դքսութեանց երկիրներ

րուն մէջ ալ պիտի մտնէ :

Ուստայ տէրութիւնը այս երկու դքսութեց
անկախութիւնը միայն այնքան կը ճանաչէ, որչափ
որ Տանիմառքայի տէրութեան ամբողջացուցիչ մա
սունքները ըլլալով կրնան անկախութիւն պահել :
անոր համար է որ Տանիմառքայի տէրութիւնը
հաշտութեան վրայօք անցած տարի խօսելու սկզբ
նաւորութիւն եղած պայմանները մէկ դի ձգելու
այս նոր առաջարկութեանց վրայ ոտք կը կոխէ :
Եւ մէկ օտար տէրութիւն մը՝ դքսութիւնները ան
կախ սեպելով առանց Տանիմառքայի անոնց հետ
դաշնակցութիւն չի պիտի կրնայ ընել : Եւ հասա
րակօրէն կը զրուցուի, կ'ընէ Դաւանթֆուրդի օ
րագիրը Պարլիքի օրագրէն առնելով, Թէ Ռուս
այս դքսութիւններուն Տանիմառքայի հետ միա
նալուն երաշխաւոր եղած է : Բրուսիայ այս պայ
մաններս չի կրնալ ընդունելուն համար կամ մարտի
վերջերը կամ ապրիլի մէջ զինագաղաւթը լըմն
ցած պիտի հրատարակուի : Եւ Շէշվիկ կեցող
Շուէտ և Տանիմառքայի դօրաց հրաման եղեր է
որ ճամբայ ելելու պատրաստ գտնուին : Սինչեւ
ըլլալով որ Վէնիկ կը տարուի, կ'ընէ որ Բրուսի
այի դօրքը պատրաստ են, մինչեւ տասն և հինգ օր
կրնան ճամբայ ելլել : Եւ տէրութիւնը սահմանա
գրութիւններուն բերդերն ալ ամրացուցած է : Տանի
մառքայի տէրութիւնն ալ Բրոսի զօրապետը իրեն
զօրացը ընդհանուր սպարապետ և մեծ հրամանա
տար ըրաւ :

ՆԱԲՈԼԻ. Չայն մը ելաւ այս օրերս որ Ինկի
լիդի տէրութեան կողմէն Նաբօլի տէրութեան
ծանուցարար գիր մը ուղարկէ, որով յայտնէր է
որ Սիւլիկայի կղզւոյն սահմանադրական կառավա
րութեանը ինք պաշտպան և կամեցող է : Եւ յա
լուստ ելաւ : Կայ մէկ ուրիշ ծանուցարար լըւր
մը Ինկիլիդի կողմէն նոյն տէրութեանը իրկուած,
որով Սիւլիկայի արտամքութիւնը Նաբօլի թա
գաւորին զօրքով զսպուած աստեղ Սիւլիկայի քա
նի մը քաղաքները գտնուող Ինկիլիդ վաճառական
ներուն կրած վնասուն հատուցումը կ'ուզէ :

— Հասարակութիւնը Լաբօլի տէրութեան եր
կիրներուն մէջ թագաւորին տրուելու մէկ աղեր
սագիր մը կը ստորագրէ : որուն վրայ գրուածն է
այս : «Նաբօլի ժողովուրդը անկախութեան
դադարիլ ուզելով, և գիտնալով որ տակաւին
սահմանադրական ազատութիւնները ընդունելու
չափ հասունութիւն չունին, և թագաւորին ալ
բարեսէր ըլլալը գիտնալով կ'աղաչեն որ կառավա
րութիւնը առաջնայն նման բացարձակ և ինքնիշ
խան ըլլայ » : Կրտսի որ այս աղերսագիրս ստո
րագրութիւն ժողովելու համար պարտաւորները
ստանկանութեան մարդիկն են :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. Ինկիլիդի և յունաց իրարու հետ
ունեցած վէճը լըմննալու վրայ է : Դաւանդի տէ
րութեան գործակալ Պ. Կրօ, այս վէճիս վերա
բերեալ գրութիւնները քննել և հաշիւ ընելէն ետ
քը գտաւ որ՝ Ինկիլիդի տէրութեան պահանջած
վնասներուն հատուցումը ամէնը 200,000 ֆլանքի
(860,000 զուռուշի) չափ կ'ընէ : Եւ յունաց տէ
րութեան ալ իմացուց : Ինկիլիդի որ յունաց տէ
րութիւնն ալ Պ. Կրօն բերած պատճառներուն
համարուելով այս գումարը հատուցանելու հա
ճութիւն տուած պիտի ըլլայ : Ինկիլիդի գեսպան
Պ. Ուսպին ալ շատ կ'ուզէ որ այս վէճը օր առաջ
լըմնայ :

— Լաթիքէն մարտի 28ին (16ին) Ժոննալ քը
ճանարանիօթի գրուած նամակ մը՝ Զունաստանի
հիմակուան վիճակին համար այս տեղեկութիւնս
կուտայ : «Զունաց և Ինկիլիդի վէճին մէջ տեղը
գտնելու համար Դաւանդի տէրութեան կողմէն
յատուկ պաշտօնով խրկուող Պ. Կրօ գործակա
լը՝ այս վէճիս վրայօք իրեն տրուած գիրքերուն քն
նութիւնը լըմնուց : Եւ երեկուան օրը Ինկիլիդի
գեսպան Պ. Ուսպին հետ տեսնուեցաւ Դաւան
սըլի Վընեգ շոգեհաւին մէջ, որ Ինկիլիդի նա
ւահանգիստը կը կենայ : Եւնոյն խօսակցութեան
բան մը երեւան չեկաւ : միայն այսքան իմացուե
ցաւ որ երկու խօսակիցներն ալ իրարու շատ յար
գութիւն և մեծարանք ցուցուցեր են : Պ. Կրօն
խօսակցութեանէն ետքը Պ. Ուսպին զատուելով
յունաց տէրութեան արտաքին գործոց տեսուչ Պ.
Լօտուսին հետ տեսնուեցաւ : Եւ այս տեսութեան
մէջ որոշեցին որ յաջորդ օրը Պ. Ուսպը, Պ. Լօն
ուս և Պ. Կրօ, երեքը մէկ տեղ գան մէկ խօսակ
ցութիւն մը ընեն : Եւ որովհետեւ տակաւին ի

մացուած չէ Թէ Պ. Կրօ այս հաշտութեան խօ
սակցութեան հիմա լինչ բանքեր է, անոր հա
մար չի դիտարկու թէ արդեօք Լաթիքի թագաւո
րական դիւանը առաջուանէն աւելի կակղութիւն
պիտի ցրցունէ մի ըլլալու առաջարկութիւնները
ընդունելու : Պ. Կրօ ճանչցած է Թէ Ինկիլիդի
տէրութիւնը առաջարկած պահանջները ընելու
իրաւունք ունի : Թէ որ յունաց կառավարութիւ
նըն ալ այս իրաւունքը ճանչցայ նե՝ ամէն դժուա
րութիւն վերցած կ'ըլլայ :

— Գաւառին հիմակուան վիճակը շատ ողբալի
է : Զոյները Տաճկաստանի սահմանները նորէն գո
ղութեան սկըսած են : Եւնոյն Վէլենտա գողը
խել մը աւազակներ գլուխը ժողուելով Սէլանի
կու գաւառին քանի մը սահմանագլուխ գիւղերը
զարկած և շատ բան յափշտակած է : անոր համար
տեղւոյն կառավարութիւնն ալ ասոնք բռնելու
կամ այն կողմերէն փախցունելու զօրաց քունդեր
կարգադրած հանած է : Եւս ալ դիտարկած է որ
չատ ատեն չընեն : յունաց տէրութիւնը Վէլեն
տաւին յանցանոցը թողութիւն ապրով բանտէն հա
նեց ազատ թող տուաւ :

ՕՐԱՆՕՐԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկրագործական : Դաւանայի Լանթ քաղաքին
քովերը մէկ ընդարձակ լիճ մը կայ, որուն եւ
րեւր 4000 էֆէր կուգայ : (Սէկ էֆէրը հարիւր ար
կը սեպուի) : Եւ ար ըսուածը Դաւանայի գործածած
Բէրքիւլ հարիւր քառակուսի Բէրքի կուգայ : անանկ
որ 4000 էֆէրը կ'ընէ 40 միլիօն Բէրքի, գրեթէ 60
միլիօն կանգուն) : Սէկ Ինկիլիդ երկրագործ մը այս
լիճը ծախու առաւ : Եւ առաջիկայ ամառուանս մէջ
մաքրելու և չորցնելու պիտի սկըսի : Եւնոյն բա
նելու տեղեկուի ունեցող անձինք կ'ընեն Թէ՝ այս
լիճի տեղը երեք հարիւր էֆէր տարածութեւ մէկ
պղտիկ բորրածէւ լիճ մը պիտի մնայ : Եւ մնացած
տեղը ամէնն ալ մարգարէտին (չայրուք) կ'ըլլայ :
ջրանցքներ ալ կը շինուի, որոնց մէջէն փոքր նա
ւեր ալ կրնան բանիլ : Եւ այս ջրանցքներուն մէջ
ձկնորսութիւն ալ կ'ըլլայ :

— Վիւննի օրէնք : Դաւանդի օրէնագիր ժո
ղովքն անգամներէն Պ. Կրամին, ժամանակ մը
կայ որ անասունները գէշ նայողներուն դէմ օ
րէնք մը գնել առաջարկեր էր : որ նոյն ժողովը
մասնաւոր ժողովքի մը յանձնէր էր քննելու հա
մար : Եւս ժողովքը իր քննութիւնները գրով տա
լով օրէնագրաց ժողովքն պառչած կը գտակ որ
այս բանիս վրայօք հետեւեալ օրէնքները հաստա
տութիւն գտնեն :

1. Ո՛ր անասուններուն, և մասնաւորապէս
բեռ քաշող կամ բեռ վերցնող կամ հեծնուելու
անասունի մը գէմ անդթութիւն ընելով կամ գէշ
նայելով յանցաւոր կը գտնուի, 5 ֆունթէն մինչեւ
15 ֆունթը տուգանք տայ : Եւ Թէ որ կրկին ան
գամ նոյն յանցանքով բռնուի նե՝ մէկ օրէն մինչեւ
5 օր բանտը գրուի :

2. Տուգանքը յայտնի ըլլայ : այսինքն՝ երեք մա
սին երկուքը յանցանքը գործուած թաղին հասա
րակաց գանձուի : Եւ մէկ մասը յանցաւորը ցըրը
նողին տրուի :

3. Զանցանք և անդթութիւն և գէշ նայիլ
սեպուած գործերը ասոնք են : ա. Կամու վերա
ւորել : բ. Սասիկ և ետեւէ ետեւ զարնել : գ.
Չափազանց բռնաւորել : դ. Չափաւոր ժամա
նակէն աւելի անօթի պահել : ե. Իեռը կռնակը
ըլլալով ինկած անասուններուն բեռը կռնակէն վար
չառնելով : կամ Թէ որ սայլ կամ կառք կը քաշէ
նե՝ առանց լըւրը պարանոցէն հանելու, ուրիշ
կերպ բռնի եղանակաւ վերցնելու աշխատիլ : զ.
Եւստուն մարթուած տեղերը և սպանդանոցները
(սալախանէները) մանր տղայքը գտնուիլ : Եւ ա
նոնք դուրս չըրած անոնց տղքին առաջը անասուն
մարթել : է. Հասարակաց ճամբուն վրայ անասուն
ները ցուցնել և նեղել : որպէս զի իրենց ուժը
վերցնելէն աւելի ջանք ընել տան անոնց :

ՀՐԵՏԵՐԿԻՉ

ԼԵԱԳՐԻՍ

Պրոսպի Զովանիս

Չամուռնայ :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ԻՏՊԱՐԱՆԻ ԵՈՎԱՆՆՈՒ ՄԻԻԷԻՏԵՍԵՆ

Ի ՎԵՐԵԻ ԻՆՆԵ